

2. Краснобаєва-Чорна Ж. Лінгвофраземна аксіологія: парадигмально-категорійний вимір. 2-ге вид., випр. і доп. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2016. 416 с.

3. Черненко Г. Мовленнєвий вплив на ціннісні системи: діапазон імовірностей. Київ: Вид. дім Д. Бураго, 2018. 348 с.

Наталя Кондратенко
(м. Одеса)

ОЦІННІ СУДЖЕННЯ В ТЕКСТАХ З НЕГАТИВНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ В АСПЕКТІ СЕМАНТИКО-ТЕКСТУАЛЬНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Лінгвістична експертиза писемного мовлення охоплює авторознавчі та семантико-текстуальні дослідження. Одним із завдань експертиз другого типу є відповідь на питання, чи є висловлювання фактичним твердженням або оцінним судженням. З огляду на це виникає проблема термінологічних дефініцій і критеріїв визначення кожної з цих мовленнєвих одиниць. Необхідність розмежування суджень і тверджень зумовлена тим, що поширення негативної, недостовірної або образливої інформації є доволі характерним прийомом дискредитації особи та маніпуляцій із громадською думкою. Утім визначення інформації як недостовірної чи хибної передбачає врахування форми її презентації: в разі вживання оцінного судження, що витлумачують як суб'єктивну думку мовця, згідно із законом «Про інформацію» (ст. 30) [2], відповідальності за поширення оцінних суджень немає. На підставі законодавчої бази оцінним судженням вважають таке, «в якому виражається позитивна чи негативна оцінка вчинених активних чи пасивних дій, висловлювання власних думок і позицій; отриманих чи не отриманих результатів, які не мають фактичного підкріплення» [1, с. 146]. Натомість фактичним твердженням є «сукупність фактів, які логічно побудовані та є об'єктивно зумовленими» [3, с. 28].

Визначення оцінних суджень у матеріалах, наданих для семантико-текстуальної лінгвістичної експертизи, часто поєднується із визначенням мовленнєвого акту образи та фіксацією негативної інформації в тексті. З огляду на це виникає питання, чи може передаватися негативна інформація у формі виключно оцінних суджень та чи здатні передавати негативну інформацію фактичні твердження. Ця проблема впливає з того, що негативна оцінка, представлена на лексичному рівні, переважно сигналізує про те, що висловлювання є оцінним судженням. Проте наявність не-

гативної інформації щодо певного суб'єкта не завжди має форму оцінного судження, а може бути представлена і у формі фактичного твердження.

Головною вимогою наявності негативної інформації є приписування негативних рис конкретному суб'єкту. Наприклад, у текстовому фрагменті: *«Відповідно до розміщеної інформації, один із паспортів громадянин Російської Федерації П. А. І. отримав у 39 років у статусі військовослужбовця збройних сил Російської Федерації. Крім того, П. А. І. навчався у Москві у Воєнному інституті Міноборони СРСР, де отримав вищу освіту. Постановою Верховної Ради України від 27.01.2015 року Російську Федерацію визнано державою-агресором, яка здійснює щодо України воєнну агресію, зокрема через підтримку та забезпечення масштабних терористичних атак, здійснення шпигунської та диверсійної діяльності. П. А. І. веде на території України активну політичну діяльність, зокрема, зареєстрований кандидатом у мери Києва, а його партія з однойменною назвою «Перемога П.» веде активну політичну діяльність по всій території України, агітуючи та висуваючи своїх кандидатів до місцевих рад. Особи з подвійним громадянством та спеціальними знаннями, які мають доступ до таких посад як мери міст та депутатів відповідних рад, несуть пряму загрозу інтересам держави в цілому. Така діяльність громадянина Російської федерації на території України має ознаки підготовки та/або вчинення кримінальних правопорушень передбачених статтями 110 (Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України), 111 (Державна зрада), 114 (Шпигунство), 330 (Передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка знаходиться у володінні держави) Кримінального кодексу України».*

У наведеному тексті іменник «особа» вказує на П. А. І. У висловлюванні стверджується, що саме такі особи *«несуть пряму загрозу інтересам держави в цілому»*. За лексикографічним джерелом:

Загроза – 1. Груба, зухвала обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; погрожування, нахваляння. 2. чого. Можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для кого-, чого-небудь. 3. Те, що може заподіювати яке-небудь зло, якусь неприємність [4, т. 3, с. 95].

Лексико-семантичний аналіз наведених вище лексем та сполучень лексем у контексті змісту всього тексту повідомлення показав, що носієм інформації про П. А. І. в них виступає такий мовний засіб, як сполучення лексичних одиниць, словникове значення яких містить негативний аксіологічний компоненті. Як впливає із загального змісту досліджуваного

тексту, його стилістичних особливостей, значень лексичних єдностей, за допомогою яких характеризується особистість, можна стверджувати, що в загальному контексті ці словосполучення та фразові єдності мають виражену негативну конотацію, тобто є носіями негативної інформації, а зміст вказаного в цьому пункті фрагмента текстового матеріалу полягає у змалюванні негативного образу особи, яка веде політичну діяльність на території України, водночас маючи громадянство рф, що потенційно може нести загрозу інтересам України.

Так, негативна інформація про конкретну особу передбачає наведення висловлювань, зміст яких вказує на властивості, якості, призначення тощо, які не викликають схвалення та заслуговують на осуд. Водночас потрібно зазначити, що за механізмом змістово-асоціативного зв'язку діяльність підприємства (установи, компанії) закономірно і безпосередньо пов'язується з ім'ям її керівника або власника. Розглянемо висловлювання з метою встановлення, чи наявна в них негативна інформація: *«заплатив мільярди у бюджет рф і вів там бізнес навіть під час повномасштабки. Він зімітував вихід своїх бізнесів із росії і продовжує ними володіти через кіпрський офшор. Тільки за 2022 рік він заплатив до бюджету рф майже 6 млрд у перерахунку на гривні. В Росії холдинг закуповував продукцію і після початку великої війни»*.

За «Словником української мови» в 11 томах: *заплатити* – віддати плату за що-небудь [4, т. 3, с. 262]; *продовжувати* – 1. Вести далі почате, не зупиняючись, безперервно; діяти далі; повертатися (після перерви) до початого [4, т. 8, с. 171]; *вести* – 2. Спрямовувати діяльність кого-, чого-небудь; керувати [4, т. 1, с. 341]; *імітувати* – 2. Підробляти під що-небудь [4, т. 4, с. 19]; *закуповувати* – 1. Одержувати за гроші, купувати що-небудь, перев. у великій кількості [4, т. 3, с. 174]. У висловлюванні також фіксуємо неологізм «повномасштабка», утворений за допомогою двох слів «повний» (який виявляється повністю, не частково; цілковитий) та «масштаб» (великий обсяг, розмір якоїсь дії, руху тощо; розмах).

У контексті публікації можна стверджувати, що йдеться про події сучасного періоду історії, а саме збройної агресії рф проти України. За об'єктивним змістом мовець стверджує, що компанії, які належать суб'єкту, продовжують діяльність на території рф, а саме сплачують податки та купують продукцію і після початку воєнних дій. Також суб'єкт використовує різні засоби для того, щоб приховати свою діяльність на території рф (зімітував вихід своїх бізнесів, продовжує володіти через кіпрський

офшор тощо). Отже, лексико-семантичний аналіз фразових єдностей у контексті змісту повного досліджуваного текстового матеріалу показав, що носіями негативної інформації виступають дискурсивні засоби з використанням нейтральної в оцінному плані лексики, до яких належать вибір повідомлюваних відомостей, вибір контексту, у який вводиться інформація, тип аргументації та вибір аргументів. Отже, негативна інформація може передаватися без допомоги оцінних суджень та негативнооцінної лексики.

Вважаємо, що для визначення негативної інформації щодо певного суб'єкта наявність оцінних суджень не є обов'язковою. Натомість засадничим критерієм є комунікативна мета мовця.

Так, у висловлюванні *«не чужа людина, компанії якої платять в окупованому Криму податки»* відсутня негативнооцінна лексика, але характеристика особи як такої, яка співпрацює з компанією, зареєстрованою на тимчасово окупованій території, вказує на негативну оцінку дій такої особи. Якщо враховувати те, що категорія оцінки пов'язана із суспільними та моральними нормами поведінки, а мовець актуалізує невідповідність дій особи саме таким нормам, то на лінгвопрагматичному рівні тут фіксуємо саме оцінне судження, хоч і відсутні власне лексичні показники оцінності. Схема аналізу тут має бути такою:

- (1) особа X виконує певні дії / Ситуація X має місце;
- (2) Ці дії / ситуація не відповідають суспільним чи моральним нормам;
- (3) Ці дії / ситуація оцінюються мовцем негативно.

Водночас потрібно чітко диференціювати об'єкт оцінювання і вказати, на що саме оцінка скерована.

Отже, негативна інформація у відношенні конкретної особи передбачає наведення висловлювання, зміст яких вказує на властивості, якості, призначення тощо, які не викликають схвалення, а заслуговують на осуд. Головною вимогою наявності негативної інформації є приписування негативних рис конкретному суб'єкту.

Література

1. Жаровська Г. П., Воробець Х. М. Оціночне судження VS фактичне твердження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 5, т. 2. С. 144–149.
2. Закон України «Про інформацію». Режим доступу: <https://goo.su/bgWql>
3. Можаровська К. В. Фактичні твердження та оціночні судження як центральні цивільно-правові категорії захисту честі, гідності та ділової репутації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. С. 28–32.
4. Словник української мови в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980.